

Fenomén a jeho „nahlédnutí“

Jiří Němec (1980) upozorňuje, že „ty skutečně zajímavé fenomény neleží na dlani. Lze je nahlédnout, ale ne hned; ...“ (v poznámce pro Václava Havla). Mám za to, že právě tento poukaz k času a k časovosti každého fenoménu má mimořádnou důležitost: „fenomén“ je něco, co není možné ani myslitelné jen v redukci na momentální situaci, na okamžitý „stav“, ale co vyžaduje nějakou minulost a počítá i s nějakou budoucností. Pak ovšem se stává problémem ono „nahlédnutí“, které je tu zmiňováno; sloveso nahlédnout je překladem řeckého *theorein*; a ve starém Řecku měli myslitelé za to, že nahlédnout lze jen to právě „přítomné“, tedy bez ohledu na čas. Pokud bychom se chtěli ovšem od řeckého chápání distancovat, musíme znovu (a jinak) vyložit, v čem takové „nahlédnutí“ spočívá, tj. jak lze „nahlédnout“ třeba událost nebo vůbec změnu. Aristotelés byl, jak se zdá, něčemu takovému „na stopě“, nebo přinejmenším tím směrem aspoň „vyhlížel“, a to když vymezil jednu z teoretických „věd“ tak, že se zabývá tím, „co je mnohé a co je v pohybu“ (co se mění). To vlastně předpokládá, že změnu lze „nahlédnout“, „nazírat“. Ale tímto směrem se vlastně filosofové velmi dlouho nikdy nevydali; vůbec nikdo se však nezabýval, pokud vím, otázkou, jak lze samo „nahlédnutí“ chápat jako děj, jako výkon v čase, tedy jako nahlížení – a v čem vůbec může být založena jednota časově „rozloženého“ nahlížení tam, kde nejde o intencionální předmět (objekt, konstrukt), zbavený času, ale o něco vyložené časového, tedy o „událost“. Pokud něco takového připustíme, musíme přijmout jako důsledek nové, od tradičního principiálně odlišné chápání „nahlédnutí“ a „nahlížení“ (nazírání) vůbec. Mám za to, že takto postavená problematika nás nutně vede k nezbytnému novému přezkoumání některých aspektů podstaty a funkce narativity, z nichž některé musí být rehabilitovány nejen pro jakési okrajové, pomocné cíle, ale pro samu bytostnou povahu „nahlížení“ událostního dění.

(Písek, 100222-1.)